

kifejtését szolgálják. „Hermán, a vasutas már harmadszor kiáltotta a megálló nevét, de nem szállt ki senki, felszálló utas sem volt; a fehér, hóborította tájban piszkosan, feketén zümmögött a vonat, deres ablakain át itt-ott arcok tűntek fel, kandi, kifelé leső szemek, leheletpárák fátyljai, fent, a hőterhes felhőkben varjak köröztek.” — kezdődik a *Téli történet*, s e sorok szépen fölépíthető realista elbeszélést ígérnek. Az anyagot itt összetartja a szerkezet, az adott életszelet jól jellemzi a főhős életét. A *Celofánvirágok* is a tömörítés példája. Orbán, Jolánka és Gyula történetében száznál is több ember sorsok rajzolódnak ki, a kapcsolatok elvesztették a humánus értékeiket. Az *Oh bibor-szegélyű ég!*-ben ugyanezt fejtik ki az író — erőlenebbül.

Tar Sándor hétköznapi helyzeteket ír le, hétköznapi sorsokra hívja föl figyelmünket. Hősei nem hősök igazán, de teszik a dolgukat: igaznak, dolgoznak, szeretnének szeretni, de boldogulásukat tömördek ténylező gátolja. Jelenkorunk tünetei a kiszemelt történetek és emberek. Átalakuló valóságunk formái, gazdasági létünk nélkülözhetetlen hordozói. Öntudatra viszont alig ébrednek, a magasabb szintű cselekvési formákat nem ismerik. S itt keresendő az írások adta izgalom: hiszen Tar Sándor kimerevített pillanatfelvételei túlmutatnak az egyéni sorsokon. A figurák típusok, legalábbis hétköznapi értelemben. S az író aggodalma jogos: vajon meglik-e ezek az emberek az értelemes lét útjait? Vajon majd egyszer igényt tartunk-e rájuk az ünnepeken is? Mert az éjszakai műszakok nélkülözhetetlen munkásai nem a kiváltságokat élvezik még ma sem. És ismét a kiinduló probléma: a bemutatott valóság inkább

a szociográfia műfaját igényli. Ezekre a kérdésekre ugyanis a dokumentatív irodalom adhatja meg a legadekvátabb válaszokat.

Néhol a szabadabb próza csábitásának is enged Tar Sándor. Gyakori a feltűnően hosszú mondat, a párbeszédes részeket egybeolvasása a leírásokkal, s az élőbeszéd ritmusát és fordulatait legtöbbször követi a szerző. Helyenként általánosabb szintre emeli a hétköznapi prózát, anélkül, hogy igazából kívülről szemlélné anyagát, hőseit. Másutt sajátos líraiság is átítatja írásait. A már idézett *Celofánvirágok* apafigurájának ábrázolása ilyen, de Gyula személye is kiváltja az olvasó részvétét, rokonszenvét. Jula, a *Dáliák* különös nőalakja pedig a sorsa legyőzésére is képes emberek fajtájából való. Fontos mozzanat az Tar Sándor könyvében, ugyanis alakjai általában képtelenek a döntő lépések megtételére. A történet végén Jula ölni tud megaláztatásában, és megtisztulva gondolja végig életét. „Mind az eszébe jutott. A nyári nap, a rét szúrós füve, a két katona és a harmadik, aki a lovakat fogta, míg sorsára várt, és fogai között egy vörös virágszirommal nevezett később, amikor feléhajolva, pisztollyal a feje mellé lött. Esteledett. Harangoztak? Vagy csak ő hallotta úgy?”

Vannak tehát ilyen mozzanatok a kötet írásában. Néhol a katarzis sem marad el, a hétköznapi tragikumait rögzíti Tar Sándor. Mindezek ellenére ismételtelen kijelenthetjük: erejük, hitelük a valóságot közvetlenül bemutató riportjainak van inkább.

(Magvető, 1981)

BAKONYI ISTVÁN

Kétely és hit között

Baka István:
Tűzbe vetett evangélium

Baka István első verseskötve, az 1975-ben megjelent *Magdolna-zápor* méltán aratott sikert az olvasók, irodalomértők körében. Olyan költővel ismertett meg bennünket, akinek ritka megszólalásaira is nagyon oda kell figyelni. Emlékszem, milyen revelációszerűen hatott rám először egy irodalmi folyóiratban (a szombathelyi *Életünkben*) publikált versciklusa, mely az Ady-évforduló ürügyén keletkezett, s jóval több lett, mint a legtöbb, Ady alakját idéző alkal-

mi vers: Baka legszuverénebb mondandóinak, költői eszköztárának foglalatát, az újabb magyar líra egyik fontos darabja. Ebben az új kötetben is helyet kapott (*Háborús téli éjszaka*) ez a több részre tagolt, merész asszociációsorokból komponált, kötött és szabadabb ritmusokból építkező költemény. Mint az emlékezetesebb Baka-versek általában, ritka költői invencióról, tudatosságáról, s ami több: komoly morális elkötelezettségről és felelősségvállalásról tanúskodik. Úgy tű-

nik, ez már Baka eddigi lírájának immár elidegeníthetetlen karaktervonása. Ahogy a téli éjszákából a közelmúlt magyar történelmének tragikus eseményeit fölidéve, a döbbenet bénító képeit vizionálja, vetíti egymásra az emlékezet:

Különös éjszaka ez, ráng, ráng a gyertya lángja, mint erőszakolt asszony; lobog, mint katonavonat után lengetett kendő; leng, mint akasztott hullája a szélben; remeg a gyertya lángja, mint döngött kapu.— Uram, Tehozzad kérnek bebocsátástát a holtak.

— a pontos, félelmetes erejű metafora-sorok szuverén, hasonlíthatatlanul egységes látomássá szerveződnek, az emberi szenvedés, kiszolgáltatottság és megaláztatás figyelmeztető mementőiként. Ady eltévedt lovása kuszlik át a tájon. „Milyen üzenet bízottat reá?” — hagyja nyitva kérdésével verse végét a költő. A kérdésre, úgy érzem, mindannyiunknak magunknak kell válaszolnunk. A *Háborús téli éjszaka* vizionárius ereje, érzékletessége, nyelvi gazdagsága, biblikus és népi ízei a teljes érzelmi-gondolati megrázkóztató, az olvasó felrázása érdekében funkcionálnak, alárendelve a mondandónak. A manapság divatozó zsenis ösztönösség, köcsögság, nyelvi fesületlenség megnyilvánulásai középette nem érdekelten megfigyelni, mekkora fegyelmezettséggel, a költői mesterség milyen alapos ismeretében munkálja meg verseit Baka István.

Kötete első ciklusa *A Jantra hídján* címet viseli, mintegy jelképeként a kelet-európai sorsközösség Németh László-i gondolatának. Sokat megélt kis népek szenvedéseit, történelmük tragikus fordulatait villantják fel ezek a versek. (*Székelyek, Bolgárok*.) Megmaradásuk esélyeit látva, az „Évszázadok kalászaiból / kiperő népek sorsa sorsunk?” kérdése aggasztja a költőt, mintegy Ady kozmikus Idő-rosta metaforájára visszautalva.

A nagy költőelődök: Balassi, Vörösmarty, Ady, József Attila példája (*Vörösmarty, Balassi-ének, Szárszói töredék, Tűzbe vetett evangélium*) egy napjainkban többek által megkérdőjelezett költői magatartás vállalására ösztönzi Bakát. Olyan költőeszményt vall magáénak, amely erőteljesen kötődik a magyar líra közösségi kérdéseket megfogalmazó vonulatához, ugyanakkor a mindenkor korszerűség parancsához igazodva ezeken a hagyományokon túllépni kíván. Már az első kötet eredményeinek összegezősekor helyesen állapította meg Tarján Tamás, hogy Baka „kisszámú versei közt jelentős hányadot képeznek az ihlető mesterekhez írott, az irodalmi példákhoz forduló, egy-egy rokonnak érzett alkotói világot újraéltő költemények: a saját élmény gyakorlata megerősítésre vagy korrekcióra szorul. Természetesen, ez a napjainkban nem ritka költői

gesztus semmi esetre sem jelenthet másodlagosságot.” (*Fiatal magyar költők 1969—1978*).

Hadd tegyük hozzá épp új kötetete legjobb darabjainak ismeretében: nemhogy nem jelent másodlagosságot ez a rokon költői világok ösztönzéseit beolvasztó törekvés Bakánál, sőt: talán épp e verstípusban találta meg leginkább a képzeletét, képalkotó fantáziáját mozgásba hozó, szárnyalásra lendítő formát, mint fentebb az Ady emlékének szánt versciklus taglalása közben is kitént ez.

Baka képei, metaforái végletes reménytelenséget tükröznek, képtelen és hit között egyensúlyozó egyéniségről vallanak. Felhőtlen pillanatok, megnyugtató színeket hiába keresünk palettáján: ez a líra tragikus hangoltságú:

A hold-tonzurás éjszakában én is prédikáljam hülye vizeknek, hogy a Mennyei Országá ók, hol ponty-arkangyalok lebegnek?

Futkos pupillám, mint a réten szemét közt túrkáló kutya, papír, papír — Isten nevést nem; írom read többé soha.
(Tűzbe vetett evangélium)

Benne a természet baljós hangulatokkal, fenyegetésekkel terhes, csíkos fegyencruhát kapnak a kopaszra nyírt fák, az égbe varjakat hajigál a kínok s dühök vad feketesége, a hóvirágok vízbe fülő szájból villanó fogak. Baka ezzel a fölközött illuziótlansággal kényszeríti elmélyedésre olvasóját; nem akar elringatni, soha nem hagyja önéleddetn megszólalni. Ez a látszólag pesszimiztikus életérzés mégis reményt sugall, további szívós küzdelmet ígér, a költőre bízott üzenet továbbítását, mint ezt a könyv utolsó sora sugallja. A természet világból vett képeket is átjárja valami megfoghatatlan tragikum, a történelem minden napjainak izzása:

Száz szírmód, cseresznyefa-boszorkány, sistereg, feketére sül, szél-szította leveleid lángokként nyaldosnak körül.
(Könyörögj érettem)

Jaj, látom mélyedben halat asszonycomb-villanásait, beugrom — hinárszörzetű öled bár halálra szorít.
(Tó-szoknya)

A népballadák komor világát egyéníti magáévá a kötet egyik legsikerültebb versében, a *Baladában*. A párbeszédes forma keretében kibontakozó, ellentétező szerkesztésmód igazi drámát jelenít meg: a mind fenyegetőbb figyelmeztetések, óvások ellenében a halálra is elszánt leány sorsvállalását szerelméért, a vers szuggesztíven érzékelteti a szerelem halált-legyőző hatalmát fokozásaival, ismétléseivel.

A karcsú kötet anyagából a Gustav Mahler emlékének szánt verset emelném még ki a képi tömörség, a nagyívű, egységesen végiggondolt szerkesztés iskolapéldájaként. (*Trauermarsch*).

(Szépirodalmi Könyvkiadó, 1981)